

De duurzame slag om Rheden

Resultaten evaluatie klimaatbeleid gemeente Rheden

Niels Götz en Pascal Zoetbrood

November 2015

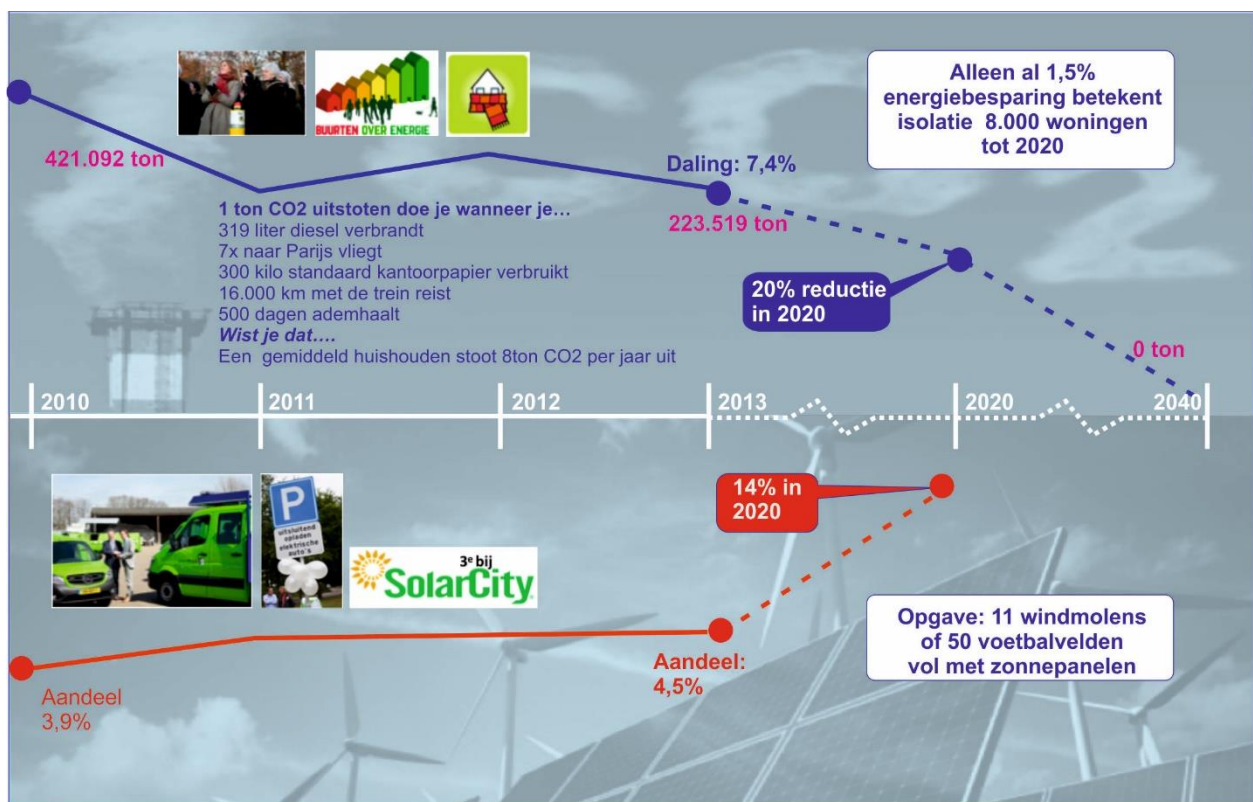
5plus1
marketing & communicatie

Samenvatting

De gemeente Rheden heeft met haar klimaatbeleid de ambitie om in 2040 CO₂-neutraal te zijn. Het huidige klimaatbeleidsplan loopt sinds 2011. De gemeente heeft het beleid daarom laten evalueren als voorbereiding op het nieuwe beleidsplan.

De oogst van vier jaar klimaatbeleid

Figuur 1 laat zien dat er in de afgelopen jaren een aantal successen zijn geboekt. Ruim 1400 woningen zijn in de periode 2010 -2015 energiezuiniger gemaakt met behulp van de woningisolatiesubsidie, de helft van de openbare verlichting heeft nu energiezuinige Ledverlichting en het aantal zonnepanelen is de afgelopen jaar sterk gestegen. De CO₂-uitstoot mede hierdoor met 7,4% is verminderd in combinatie met een stijging van het aandeel duurzame energie tot 4,6% in de totale energievoorziening.

Figuur 1 infographic klimaatbeleid Rheden

Rheden staat nog voor grote klimaatopgave

Figuur 1 laat ook zien dat de gemeente Rheden er nog lang niet is en dat zij nog voor een grote klimaatopgave staat. Uit de evaluatie blijkt ook dat met betrekking tot de effectiviteit van het klimaatbeleid en de samenwerking met de samenleving nog veel winst is te behalen, doordat:

- ❑ de gemeente zelf worstelt met haar eigen rol in het klimaatbeleid. Dit zorgt ervoor dat de gemeente zich nog met volle kracht kan richten op het samenspel met de spelers in de samenleving. Ook bleek uit de gesprekken dat partijen in de samenleving de politieke urgentie van de klimaatopgave en groene leiderschap missen.

- ❑ de gemeente voor het behalen van haar klimaatdoelen sterk afhankelijk is van de stakeholders in de samenleving. Echter bij deze partijen is er nog onvoldoende mede-eigenaarschap voor deze beleidsdoelen. Dit komt enerzijds doordat het aflopende klimaatplan grotendeels door de gemeente vanachter de tekentafel is bedacht. Anderzijds is ook het tempo en de slagkracht van de 'energieke samenleving' (spelers samenleving) nog beperkt.

Aanbevelingen

Wij hebben de volgende aanbevelingen aan de gemeente Rheden:

1. Doorpakken vanuit de energie die zowel bleek uit de gevoerde gesprekken als de War Room klimaat.
2. Opstellen van het nieuwe klimaatbeleid samen met de partijen in de samenleving (co-creatie) met de volgende aandachtspunten:
 - Het formuleren van een duidelijke politieke visie (beleidskaders) op het klimaatbeleid: wat wil de gemeente zelf en wat is de stip op de horizon? En wat zijn de kaders waarbinnen de klimaatdoelen gerealiseerd moeten worden?
 - Op basis van deze kaders concreet aan de slag met klimaatprojecten die bijdragen aan de klimaatdoelen. Daarbij zijn de stakeholders medeverantwoordelijk en eigenaar van de klimaatdoelen en –projecten
 - Het plan moet je elk jaar tegen het licht houden: hoe ligt het speelveld erbij, zit je op de goede weg, werkt de aanpak, hoe lopen de projecten en is aanpassing of bijsturing nodig?
3. De gemeente moet zelf het goede voorbeeld geven. Dit betekent ook dat zij het klimaatbeleid beter intern moet borgen, zodat zij actiever haar rol kan nemen op het 'duurzame slagveld' buiten.

Inhoud

Samenvatting.....	2
1. Inleiding	5
1.1 Achtergrond.....	5
1.2 Doel en werkwijze evaluatie.....	5
1.2.1 Doel.....	5
1.2.2 Werkwijze	5
1.3 Het klimaatbeleid als spel: <i>twee werelden bij elkaar brengen</i>	6
2 Resultaten evaluatie	8
2.1 Het huidige speelveld rond het klimaatbeleid Rheden	8
2.1.1 Wat is de context van het klimaatbeleid?	8
2.1.2 Waar staat de gemeente nu?	9
2.2 Het klimaatbeleid: het spel is pas begonnen	10
2.2.1 Wisselende successen opdrachten.....	10
2.2.2 De spelregels van het klimaatbeleid	12
2.2.3 Strijdplan en tactiek.....	12
2.2.4 De spelers en hun kaarten.....	13
2.3 De kanskaarten in het spel	15
3. Conclusies en aanbevelingen	17
3.1 Conclusie	17
3.2 Aanbevelingen.....	18

Bijlage 1: lijst met geïnterviewden

Bijlage 2: overzicht resultaten projecten uitvoeringsprogramma

1. Inleiding

1.1 Achtergrond

De gemeente Rheden heeft met haar klimaatbeleid de ambitie om in 2040 CO₂-neutraal te zijn. Het huidige klimaatbeleidsplan loopt sinds 2011 en de gemeente wil nu graag het beleid evalueren en actualiseren. De gemeente ziet in dit moment ook een mooie aanleiding om stil te staan bij de vraag of het opgestelde beleid(skader) nog wel de juiste is. Dit vanuit het besef dat wat in beleid ontworpen en bedacht is niet altijd ook zo uitpakt in de praktijk. En is de gemeente dan met wel de juiste zaken bezig, die optimaal bijdragen aan het klimaatdoel? Bovendien heeft de gemeente voor het realiseren van beleidsdoelen vaak de medewerking van groepen in de samenleving nodig. Is het beleid er voldoende op ingericht om deze groepen te stimuleren zich ook voor de doelstelling in te zetten en worden ze daarbij voldoende gesteund?

De gemeente Rheden heeft 5plus1 gevraagd haar klimaatbeleid te evalueren. Dit rapport presenteert de visie van 5plus1 op het Rhedense beleid op basis van gesprekken met de betrokkenen.

1.2 Doel en werkwijze evaluatie

1.2.1 Doel

Gangbare evaluaties van het klimaatbeleid leggen (te)veel nadruk op het beleidsresultaat. Wat heb je bereikt in termen van energiebesparing en CO₂-reductie en in hoeverre hebben de projecten uit het uitvoeringsprogramma hieraan bijgedragen? Dit is in onze ogen maar een deel van het verhaal. Het doel van deze evaluatie is naast het in kaart brengen van de bereikte resultaten ook in te zoomen op de bereikte effecten. Waar staat de gemeente nu procesmatig? In hoeverre zijn partijen uit de samenleving hierbij betrokken? Lukt het de gemeente deze partijen te stimuleren en ondersteunen? En wat is daarbij de rolverdeling tussen hen en de gemeente? Kortom, wat is de energie in de samenleving voor het behalen van de lokale klimaatdoelen? Een belangrijke uitdaging daarbij is om een brug te slaan tussen de wereld van beleidsmakers (de 'systeemwereld') en de wereld van bedrijven en burgers (de 'leefomgeving').

Onderscheid systeemwereld en leefwereld

De leefwereld is de werkelijke wereld zoals we die ervaren, de wijze waarop de mens samenleeft in de wijken, de energie die wij gebruiken, etc. De systeemwereld is de wereld die deze activiteiten in de leefwereld moet ondersteunen met bijvoorbeeld regels en overheidsbeleid.

De 'leefwereld van burgers' is kleinschalig, persoonlijk, horizontaal en oplossingsgericht. Daartegenover staat de 'systeemwereld van overheden' die hiërarchisch en formeel is ingericht. Bovendien zijn overheden in deze vergelijking veelal probleemgericht (in plaats van oplossingsgericht), proberen ze risico's zo veel mogelijk te vermijden en moeten oplossingen controleerbaar zijn.

1.2.2 Werkwijze

In deze evaluatie hebben wij ten eerste op basis van interviews de leefwereld en de systeemwereld in kaart gebracht. Hoe wordt er binnen de gemeentelijke organisatie gedacht over en samengewerkt op klimaat? En wat leeft er in de samenleving en waarom zijn partijen in de samenleving wel of niet bezig met het thema klimaat? Worden zij daarbij wel of juist niet aangezet, ondersteund, etc. door het

gemeentelijke klimaatbeleid. En welke rol zien zij voor zich zelf en welke voor anderen (waaronder vooral ook de gemeente)? Het is daarbij ook van belang gevoel te krijgen bij deze partijen of ze echte mede-eigenaar willen worden van klimaatprojecten. In bijlage 1 is een lijst met de geïnterviewden opgenomen.

De resultaten van de gesprekken in de leef- en systeemwereld zijn ten tweede gepresenteerd in een bijeenkomst met een mix van beleidsmakers (incl. twee wethouders) en een groot aantal groepen uit de Rhedense gemeenschap (bedrijven, burgers, woningcorporatie, huurdersvereniging enz.). Deze uitkomsten vormden de basis voor een interactieve sessie. Naar een idee van een betrokken burger is deze sessie opgezet in de vorm van een 'War room', waarbij de opdracht was om met elkaar een strategie te bedenken om de 'duurzame oorlog' te gaan winnen.

1.3 Het klimaatbeleid als spel: twee werelden bij elkaar brengen

Praten en nadenken over beleid, vergt bepaalde kennis en competenties. Het gaat dan om kennis van de procedures zoals die binnen de systeemwereld van gemeenten moeten worden gevolgd bij het opstellen en uitvoeren van beleid. Maar ook kennis van de bredere context van waaruit beleid wordt ontwikkeld, zoals bijvoorbeeld het landelijk beleid, wettelijke taken van een gemeente en de lokale politieke kleur en agenda. Dit vraagt daarnaast ook om competenties en vaardigheden om als beleidsmaker de belangen van vele partijen in het oog te houden en deze in de afweging mee te nemen, daarbij de vastgestelde procedures te volgen en hierover (politieke) verantwoording af te leggen.

Dit is meteen ook de oorzaak van een veel voorkomend probleem: partijen uit de leefwereld (bewoners, bedrijven) hebben weinig inzicht in de werking van de 'systeemwereld'. Hierdoor weten ze niet goed wat er bij beleid opstellen komt kijken, of wordt men ongeduldig (men is niet gewend langdurende procedures te volgen en/of de belangen van een heleboel andere partijen mee te laten wegen). Hoewel er al vele pogingen zijn gedaan om de leefwereld bij het opstellen van beleid te betrekken, mislukt dat toch vaak op deze 'kloof'.

'Het bedrijfsleven kent een korte tijd tot besluitvorming, daarna 'hands on' voor de uitvoering. De politiek daarentegen kent een lange aanlooptijd tot besluitvorming, daarna handen er vanaf. We (lees: gemeente) denken dat we er zijn als de beleidsnota is vastgesteld, de stip op de horizon is gezet.

War Room Klimaat

Gedurende de evaluatie kwam naar voren dat de complexe wereld die 'beleid' heet, eigenlijk heel goed 'gepakt' kan worden door er als een (actie)spel naar te kijken. Met expliciete spelregels, spelers, opdrachtkaarten (wanneer heb je gewonnen?), wapenkaarten (over welke wapens beschik je en hoe zwaar zijn die/ hoeveel impact hebben ze?), kanskaarten enzovoorts. Het spel is dan gewonnen, als het lukt de CO₂-uitstoot te reduceren en daarmee het klimaatdoel te realiseren.

In overleg met zowel interne opdrachtgevers (wethouders, hoofd van afdeling) als de begeleidingscommissie is besloten bij de evaluatie van het klimaatbeleid deze metafoor te gaan gebruiken.

De spelelementen op een rij

- ☐ Spelers: wie doen mee? (en wie doen niet mee?)
- ☐ Opdrachtkaarten: met welke opdracht wordt men het veld in gestuurd, wat is het doel van elke speler, hoe win je het spel?
- ☐ 'Wapen'-kaarten: over welke wapens/ middelen beschikt men en hoe krachtig zijn deze (vergeleken met die van de ander)?
- ☐ Spelregels: hoe moet je het spel spelen, aan welke (impliciete en expliciete) regels moet je je houden?
- ☐ Strategie: hoe spelen de spelers het spel? Hoe maken zij gebruik van de mogelijkheden die de regels en de kaarten bieden? Benutten ze alle wapens/ middelen? Waarom niet: omdat men ze niet kent/ is vergeten, of omdat men het niet wil?

Het voordeel van de spelmetafoor is ten eerste de ontwikkeling van een gezamenlijke taal waardoor beide werelden (die van beleidsmakers en beleidsdoelgroepen) elkaar beter kunnen begrijpen. Ten tweede worden wetmatigheden, processen, succes- en faalfactoren van beleid blootgelegd door beleid voor te stellen als een spel en kunnen de spelers hierop bespiegelen. Partijen krijgen hierdoor beter inzicht in welke strategie een ieder – vaak geheel onbewust – speelt: volgens welke regels (die soms helemaal niet meer actueel zijn/ kloppen), welke wapens men inzet enz. Spelers worden zich hierdoor bewust van de tot nu toe gevoerde strategie en kunnen zij zich hierop bezinnen. En dan kan het blijken dat zij niet beschikken over de juiste wapens, of dat zich nieuwe ontwikkelingen hebben voorgedaan die grote kansen bieden. Dit biedt mogelijkheden tot herijking.

2 Resultaten evaluatie

In dit hoofdstuk presenteren wij de resultaten van de evaluatie. Daarbij gaan wij ten eerste in paragraaf 2.1 in op het huidige speelveld. Wat zijn de karakteristieken van dit speelveld en in hoeverre zijn de doelen gehaald en is de gemeente op de goede weg? Paragraaf 2.2 zoomt vervolgens in op de belangrijkste ‘spelelementen’ en de achtergronden van de huidige stand van zaken. Paragraaf 2.3 zet tot de slot de belangrijkste kanskaarten voor de gemeente op een rij.

2.1 Het huidige speelveld rond het klimaatbeleid Rheden

2.1.1 Wat is de context van het klimaatbeleid?

Het gemeentelijke klimaatbeleid van de gemeente Rheden wordt geconfronteerd met twee belangrijke krachten, namelijk de invloed vanuit ‘bovenaf’ en de energie in en het DNA van de samenleving van ‘onderop’. Zelf heeft de gemeente namelijk maar een beperkte invloed op het realiseren van haar klimaatdoelen. De Rijksoverheid is verantwoordelijk voor de landelijke klimaatwetgeving en de energie infrastructuur in Nederland. De CO₂-uitstoot binnen Rheden wordt voor het grootste deel veroorzaakt door bedrijven en burgers. Kortom, de reductie moet door de partijen in de samenleving gerealiseerd worden. Voor het behalen van de lokale klimaatdoelen is het dus van belang te weten hoe deze krachten het speelveld in Rheden beïnvloeden.

Lagere klimaatambitie Rijksoverheid

De Rijksoverheid heeft een lagere klimaatambitie dan de gemeente Rheden. Zo streeft de landelijke overheid naar een CO₂-reductie van 20% in 2020 ten opzichte van 1990. Daarnaast moet het aandeel duurzame energie verhoogd zijn tot 14% en in 2023 tot 16%. Tot slot zet de Rijksoverheid in op een jaarlijkse energiebesparing van 1,5%. De CO₂-doelstelling voor 2020 is volgens het Planbureau voor de Leefomgeving niet haalbaar met de huidige inzet van het kabinet.

Landelijke klimaatdoelstellingen op een rij

CO₂-reductie met 20% in 2020

14% duurzame energie in 2020; 16% duurzame energie in 2023

1,5% jaarlijkse energiebesparing

Regionale samenwerking en provinciale ondersteuning

De gemeente Rheden werkt in de regio Arnhem-Nijmegen nauw samen met andere gemeenten. Tot voor kort gebeurde dit onder de vlag van de Stadsregio. Per 1 januari 2015 is deze echter opgehouden te bestaan. De gemeenten in deze regio hebben een gezamenlijke routekaart (De Groene Kracht) opgesteld met als ambitie een energieneutrale regio in 2050. Rheden ondersteunt ook het Gelderse Energieakkoord dat als ambitie heeft om als provincie in 2050 energieneutraal te zijn. Vanuit de provincie zijn en waren er ook verschillende financieel ondersteunende regelingen. Een zeer succesvolle regeling is de subsidie die particuliere huizenbezitters kunnen krijgen voor woningisolatie. Kortom, de gemeente Rheden staat er niet alleen voor in de regio en krijgt ook (financiële) ondersteuning.

Rhedense samenleving: duurzaamheid (nog) niet in de genen

Hoewel er afgelopen jaren een paar zeer aansprekende initiatieven van de grond zijn gekomen zit duurzaamheid (nog) niet in het DNA van de Rhedense samenleving. Als we kijken naar gemeenten in de

regio zien we in Duiven dat het bedrijfsleven het voortouw neemt. Op Synergiepark InnoFase zijn verschillende ondernemers actief op gebied van energie- en milieutechnologie (EMT) en de biobased economy en zoeken zij samenwerking onderling en met externe partijen. Ook Arnhem heeft met bedrijven als Alliander en KEMA een aantal koplopers binnen haar gemeente. In Wageningen wordt door een ambitieuze woningcorporatie echt werk gemaakt van verduurzaming van de woningvoorraad. In Nijmegen nemen studenten, wijkbewoners en buurtverenigingen het voortouw.

Partijen in de (Rhedense) samenleving bepalen de identiteit van de gemeente. Vooralsnog zit duurzaamheid niet in het DNA van de gemeente Rheden. Het is goed om hier een reëel beeld van te hebben.

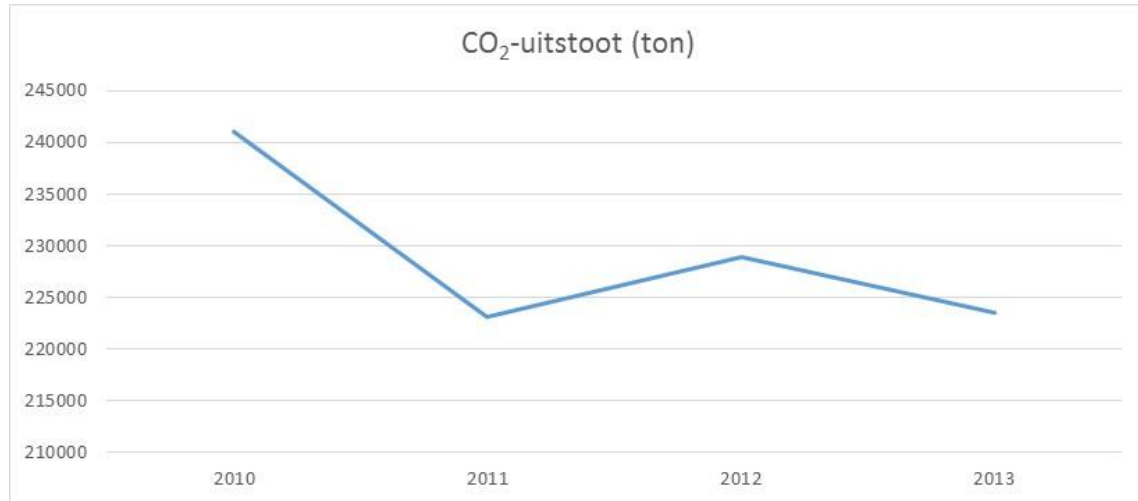
'In z'n algemeenheid zit duurzaamheid niet in de genen. Niet bij gemeente, niet bij de corporatie, niet bij het bedrijfsleven, niet bij de inwoners. Partijen zijn vooral reactief, niet proactief.'

War Room Klimaat

In dit krachtenveld heeft de gemeente Rheden de afgelopen jaren haar klimaatbeleid uitgevoerd met de focus op de thema's wonen, werken, mobiliteit, eigen organisatie en duurzame energie en de uitvoering van 17 projecten.

2.1.2 Waar staat de gemeente nu?

In de periode 2010 – 2013 is een daling van de CO₂-uitstoot gerealiseerd van 7,4% (klimaatmonitor, 2015). Het 'klimaatspel' is daarmee nog (lang) niet gewonnen.

Figuur 2 CO₂-uitstoot 2010 -2013

Deze daling wordt voor een groot deel veroorzaakt door de financiële crisis. De crisis heeft geleid tot minder bedrijvigheid en mobiliteit. Vanaf 2011 is de uitstoot weer licht gestegen, vooral door een hogere energieverbruik in de commerciële dienstverlening en de industrie. Deze daling is overeenkomstig met gemeenten in de regio zoals Lingewaard, Overbetuwe en Wijchen.

Het aandeel duurzame energie in Rheden is gestegen van 3,9% in 2010 naar 4,6 % in 2013 (klimaatmonitor, 2015). Hiermee ligt de gemeente Rheden op het niveau van het landelijke aandeel duurzame energie dat 4,5% bedroeg in 2013.

Gemeente staat nog voor een grote opgave

De gemeente Rheden staat nog voor een grote klimaatopgave. Voor alleen al het behalen van de landelijke doelstellingen voor 2020 moet de gemeente fors aan de slag. Ter illustratie: om de landelijke doelstelling van 1,5% voor alleen woningen te halen moeten tot 2020 in totaal ruim 8.000 woningen¹ (van de ruim 20.000 woningen in Rheden)² 30% besparen op hun gasverbruik door isolatie en 10% op hun huishoudelijk elektriciteitsgebruik. In de afgelopen beleidsperiode van 4 jaar zijn circa 1.400 woningen verduurzaamd. Het verduurzamingstempo moet dus fors omhoog.

Daarnaast betekent de landelijke doelstelling ook dat het aandeel duurzame energie verhoogd moet worden van 4,6% in 2013 naar 14% in 2020. Rekening houdend met de jaarlijkse energiebesparing van 1,5% dan kan deze doelstellingen gehaald worden door bijvoorbeeld:

- ☐ 11 windmolens (van 3 MW ieder) te realiseren, met een gemiddelde productie van 6 miljoen kWh per jaar of
- ☐ 106 hectare aan zonnepanelen (=bijna 50 voetbalvelden!) aan te leggen op bijvoorbeeld daken of (grote, platte) daken.

2.2 Het klimaatbeleid: het spel is pas begonnen

Ondanks de boodschap dat het verduurzamingstempo fors omhoog moet om de landelijke doelstellingen te halen en uiteindelijk de status van CO₂-neutrale gemeente te bereiken, heeft de gemeente de afgelopen beleidsperiode een stap in de goede richting gezet. Paragraaf 2.2.1 laat zien dat er al een aantal inspirerende successen geboekt zijn en een groot deel van de 'opdrachten' gehaald zijn.

Toch zit het klimaatbeleid nog in de beginfase en is de komende jaren versterking van het lokale klimaatbeleid nodig. Paragraaf 2.2.2 laat zien dat de spelregels nog niet uitgekristalliseerd en optimaal zijn door ondermeer een veranderend speelveld. Paragraaf 2.2.3 betoogt daarom dat er nog een grotere bijdrage van maatschappelijke partijen nodig is. Echter, het huidige strijdplan is daarvoor nog onvoldoende geschikt en partijen in samenleving zijn nog geen (mede) eigenaar voor het klimaatdoel en de uitvoeringsprojecten. Tot slot komen in paragraaf 2.2.4 de spelers aan bod. Hieruit blijkt dat nog niet alle relevante spelers meedoen en bovendien nog niet alle kaarten op tafel liggen.

2.2.1 Wisselende successen opdrachten

De afgelopen jaren heeft de gemeente Rheden hard gewerkt aan de 17 projecten uit het uitvoeringsprogramma. Figuur 3 geeft een overzicht van het speelveld met daarbij een overzicht van werelddelen (thema's), de prioriteiten/speerpunten (aantal mannetjes) en welke opdrachtkaarten (projecten) zijn gehaald.

¹ Berekend op basis van gemiddeld elektriciteitsgebruik van 3.000 kWh en gasverbruik van 1.800 m³ per woning in Rheden (klimaatmonitor, 2013)

² 20.334 woningen op 1 januari 2013 (klimaatmonitor, 2013)

Figuur 3 speelveld klimaatbeleid Rheden

Deze projecten hebben wisselend bijgedragen aan de beleidsdoelen. Figuur 1 geeft een overzicht van welke opdrachtkaarten succesvol zijn uitgevoerd en welke niet. De tussenstand in het spel is als volgt:

- ☐ 8 opdrachten zijn gehaald (groen). De grootste successen op het duurzame 'slagveld' zijn: ruim 1400 woningen zijn in de periode 2010 -2015 energiezuiniger gemaakt met behulp van de woningisolatiesubsidie, de helft van de openbare verlichting heeft nu energiezuinige LED-verlichting en het aantal zonnepanelen is de afgelopen jaar sterk gestegen. In 2010 kende de gemeente nog maar 40 aansluitingen. Dit aantal is in 2013 gestegen naar ruim 300 en bijna 400 aansluitingen in 2014 (Energie in Beeld, Liander).
- ☐ 6 opdrachten zijn gedeeltelijk gehaald (oranje). De meest opvallende daarbij zijn:
 - de prestatieafspraken met woningcorporaties. Hoewel er afspraken gemaakt zijn, zijn deze maar beperkt gerealiseerd. Vivare geeft aan dat zij lagere duurzaamheidsambities hebben door de financiële situatie waarin zij zitten (minder budget door verhuurdersheffing, reorganisatie).
 - deels behalen van de doelstelling om op basis van milieuwetgeving het nemen van energiebesparende maatregelen bij bedrijven af te dwingen. Dit is des te jammer omdat dit een van de weinige wettelijke middelen van een gemeente is om energiebesparing te realiseren. Bovendien was dit ook het enige project dat was gericht op de bedrijvensector.
- ☐ 3 opdrachten zijn niet gehaald (rood). Hierbij valt op dat met name veel projecten op het gebied van duurzame energie niet zijn gehaald. Dit verklaart ook voor een deel de beperkte stijging van het aandeel duurzame energie in Rheden.

In bijlage 1 is een overzicht van alle projecten opgenomen met daarin een nadere toelichting op de behaalde resultaten.

2.2.2 De spelregels van het klimaatbeleid

Uit de gesprekken komt naar voren dat de spelregels in het klimaatbeleid nog niet optimaal en uitgekristalliseerd zijn en soms

zelfs frustrerend werken. Zo wordt het gemeentelijke klimaatbeleid geconfronteerd met (veelal belemmerende) landelijke wetgeving. Zo bemoeilijken de landelijke energiewetgeving (rond de postcoderoos en saldering) de realisatie van lokale duurzame energieprojecten.

Daarnaast veranderen de spelregels op lokaal niveau wat betreft de rol van de gemeente. De gemeente heeft de ambitie om toe te groeien naar een netwerkorganisatie, waarin de gemeente veel meer open staat voor

maatschappelijke initiatieven en het overhevelen van taken naar de gemeenschap.

Bovendien is het klimaatbeleid een spel met een 'dobbelsteen'. De uitkomsten zijn onzeker. Zo gedragen burgers en bedrijven zich toch vaak niet zoals beleidsmakers dat bedacht of gehoopt hebben. Vaak worden zij gedreven voor allerlei heel basale, voor henzelf onbewuste, drijfveren. Meer kennis hierover opdoen en deze invloeden onderkennen, is een belangrijke stap richting een realistischer (mens)beeld en daarvan afgeleid, realistischer beleidsdoelen en -instrumenten.

Tot slot is de gemeente sterk afhankelijk van de medewerking van de partijen in de samenleving. De gemeente beschikt over beperkte wettelijke middelen om de beleidsdoelen af te dwingen. Veel focus in het beleid ligt daarom op het verleiden van de spelers om een (actieve) bijdrage te leveren aan de klimaatdoelen. Dit vraagt van de gemeente om nog meer uit haar systeemwereld te stappen en in gesprek te gaan en het beleid samen met partijen in de leefwereld op te stellen en uit te voeren.

2.2.3 Strijdplan en tactiek

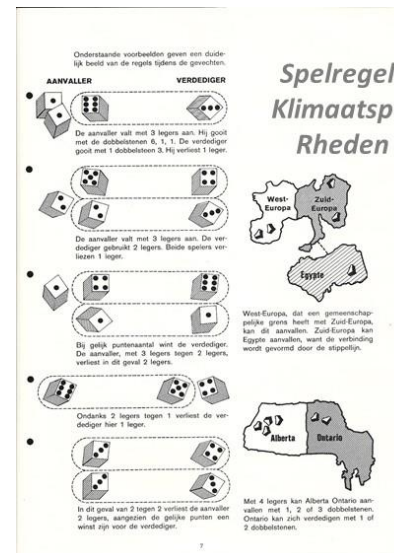
De gemeente heeft met haar klimaatplan en uitvoeringsprogramma een strijdplan met een hoge ambitie (CO₂-neutraal) met een gedetailleerde technische onderbouwing. Het klimaatbeleid is voor Rheden een relatief nieuw spel. Het aflopende klimaatbeleidsplan is immers het eerste integrale plan met een duidelijke ambitie en focus.

Uit de gevoerde gesprekken blijkt met betrekking tot dit strijdplan dat:

Spelregels van het klimaatbeleid

Een spel kan niet gespeeld worden zonder spelregels, anders weet je niet wat je kan en mag doen. Dit geldt ook voor het gemeentelijke klimaatbeleid. Voor het klimaatbeleid zijn de belangrijkste spelregels:

- ☐ Europese en landelijke wetgeving over ondermeer klimaat en energie.
- ☐ Gemeentelijke regels en beleid (procedures, APV, bestemmingsplannen, het klimaatbeleidsplan)
- ☐ Ongeschreven en informele regels over hoe mensen en organisaties met elkaar omgaan (wat is bijvoorbeeld de samenwerkingscultuur binnen de gemeentelijke organisatie? Of hoe werken lokale partijen samen?)
- ☐ Hoe werkt het menselijke gedrag? Het zijn uiteindelijk burgers die tezamen de gemeente vormen en werkzaam zijn binnen organisaties?

- ❑ er nog onvoldoende mede-eigenaarschap is voor de klimaatdoelen in de samenleving. Dit komt ondermeer doordat:
 - het plan deels vanachter de tekentafel is bedacht en er bij het opstellen ervan te weinig aandacht was voor co-creatie en mede eigenaarschap. Dit heeft erin geresulteerd dat de projecten in het programma vooral gemeentelijke projecten zijn geweest en niet zozeer projecten voor en door stakeholders. .
 - Een groot deel van de samenleving niet bekend is met het klimaatbeleid. De manier van communiceren over de gemeentelijke ambities en de diverse projecten heeft blijkbaar niet het gewenste effect opgeleverd
- ❑ het beleid nog vaak een ad hoc karakter heeft: een echte planmatige aanpak is er nog onvoldoende door met name de beperkte personele capaciteit en het feit dat de klimaatcoördinator nog veel tijd kwijt is met het meekrijgen collega's en stakeholders (sleuren en trekken).
- ❑ het klimaatbeleid alleen een stip op de horizon in 2040 geeft. Er zijn geen mijlpalen op kortere termijn geformuleerd.
- ❑ Het plan uitgaat van een vrij 'lineaire weg' naar de doelstelling. Er is onvoldoende aandacht voor onzekerheden (over bijvoorbeeld ontwikkelingen in samenleving en innovaties) en er zijn daarom ook geen aanvullende strategieën om optimaal te kunnen anticiperen op de dynamiek en ontwikkelingen in de samenleving. Ook wordt er jaarlijks onvoldoende gekeken naar waar de gemeente staat en waar eventuele bijsturing nodig is.
- ❑ De politieke urgentie wordt nog niet gevoeld door de partijen in de samenleving. Ook wordt de politieke visie (waarom wil de gemeente zich actief inzetten voor klimaat?) nog onvoldoende over het voetlicht gebracht.

2.2.4 De spelers en hun kaarten

De gemeente

De gemeente is een belangrijke speler in het klimaatbeleid. Veel gemeenten, zoals Rheden, zetten zich vanuit hun publieke verantwoordelijkheid voor een duurzame samenleving actief in voor de vermindering van de CO₂-uitstoot en de verduurzaming van de energievoorziening. Wel is het klimaatthema een van de vele beleidsdossiers die allemaal strijden om een hoge plaats op de politieke agenda met de bijbehorende inzet en middelen.

Ook is het voeren van klimaatbeleid geen wettelijke taak en hebben gemeenten beperkte wettelijke middelen voor het behalen van het klimaatdoel. Dit verklaart ook voor een groot deel de wapenkaarten die de gemeente in handen heeft en 'op tafel legt' zoals figuur 4 laat zien.

Figuur 4 wapenkaarten gemeente Rheden

De gemeente Rheden zet momenteel krachtige wapenkaarten (3 en zelfs 4 sterren) in zoals een actieve klimaatcoördinator (als trekker en facilitator) in combinatie met de 'cupidokaart' (het verleiden van partijen om mee te doen) en een jaarlijks budget van 80.000 euro voor de uitvoering.

Echter, de krachtige politieke urgentie kaart blijft nog op tafel liggen. Klimaat is voor de Rhedense politiek geen topprioriteit. Klimaat draagt niet bij aan het 'basale verdienmodel' van de gemeente en aan de waarden waar men in Rheden trots op is én waaraan ze verdient (directe inkomsten, werkgelegenheid). Dat zorgt ervoor dat aan het onderwerp relatief gezien niet de grootste urgentie wordt gegeven.

Daarbij is er binnen de gemeente ook een interne 'strijd' om het klimaatthema te borgen in de organisatie en andere beleidsvelden en te zorgen voor medestrijders naast de klimaatcoördinator. Nu komt nog veel van zowel de agendering als de uitvoering neer op de schouders neer van de klimaatcoördinator. Ook is de klimaatdoelstelling nog onvoldoende vertaald naar de relevante beleidsvelden: wat betekent de CO₂-reductie concreet voor de verschillende beleidsvelden en hoe 'heftig' is de doelstelling van CO₂-neutraliteit?

Ook worden de juridische instrumenten (bijvoorbeeld afdwingen energiebesparing via Activiteitenbesluit) nog niet optimaal ingezet door de gemeente.

'Zweep: wees niet bang om af en toe hard op te treden en de ter beschikking staande bestuurlijk-juridische instrumenten ook daadwerkelijk in te zetten.' **War Room Klimaat**

Gemeenschap

Zoals al eerder aangeven is de gemeente voor het behalen van haar klimaatdoelen sterk afhankelijk van de stakeholders in de samenleving. Daarbij gaat het om bedrijven, burgers, scholen en allerlei instellingen. Zij zijn verantwoordelijk voor het grootste deel van de CO₂-uitstoot. De gemeente heeft zelf maar een zeer beperkt aandeel (van minder dan 0,5%) in de totale uitstoot.

Uit de gesprekken valt op dat:

- ☐ Een veelheid aan partijen iets wil met klimaat. Daarbij valt ten eerste de landbouw (LTO) op. Zij geven in het interview aan graag betrokken te willen worden bij het klimaatbeleid en willen zelfs het hoofdstuk 'landbouw' in het nieuwe klimaatbeleidsplan schrijven. Ten tweede gaf een actieve

burger in het interview aan graag zijn kennis vanuit het bedrijfsleven te willen inzetten voor het gemeentelijke klimaatbeleid. Echter, hij mist gevoel van urgentie bij de partijen in de samenleving.

- ❑ Het klimaatdoel breed wordt onderschreven. Echter, er wordt ook geconstateerd dat er in de samenleving geen brede bekendheid is over de gemeentelijke klimaatdoelstelling. Geïnterviewden geven aan dit komt doordat de gemeenten te weinig communiceert hierover. Daarnaast blijkt uit de gesprekken dat de CO₂-doelstelling 2040 ook onvoldoende stimulerend / activerend is. De doelstelling is een meer technisch concept dat weinig waarde heeft in de leefwereld.
- ❑ Het tempo en de slagkracht van de 'energieke samenleving' (spelers samenleving) nog beperkt is. Optimisten spreken van een kanteling en een explosieve groei van burgerinitiatieven. Pessimisten spreken van het over de schutting gooien van taken in het kader van bezuinigingsdoelstellingen en de in ieder geval nu nog niet alom aanwezige drive van de gemeenschap om meer – samen - te gaan participeren. Deze explosieve groei van maatschappelijke initiatieven is in Rheden nog niet zichtbaar.
- ❑ De partijen in de gemeenschap met name (willen) meedoen vanuit eigen perspectief / verdienmodel. Dit is natuurlijk logisch, maar ook belangrijk om mee te nemen in de aanpak om partijen in de samenleving te verleiden om een bijdrage te leveren aan de klimaatdoelen.
- ❑ Partijen in de gemeenschap een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan de realisatie van de klimaatdoelen omdat zij een aantal belangrijke wapenkaarten hebben, zoals de ontwikkeling en het inbrengen van innovaties (zie figuur 5). Ook kunnen zij als gunstige afzender een belangrijke energieambassadeur zijn naar hun eigen achterban.

Figuur 5 wapenkaarten samenleving

2.3 De kanskaarten in het spel

Tegenover de kritische noten in de vorige paragraaf staan een aantal interessante kanskaarten voor het klimaatbeleid die volgen uit de gesprekken en de War Room Klimaat. Onderstaand geven wij een overzicht van deze kansen om het lokale klimaatbeleid nog beter op de kaart te zetten en een boost te geven.

Ten eerste zit er bij een aantal partijen (LTO, aantal actieve burgers) energie om zelf de handschoen op te pakken. Het is raadzaam dat de gemeente begint bij die partijen waar al energie is, want deze kunnen belangrijke ambassadeurs worden voor het gemeentelijke klimaatbeleid.

De ambassadeur loopt voorop, laat in de praktijk zien wat er allemaal mogelijk is en inspireert en enthousiasmeert anderen in de buurt om zijn of haar voorbeeld te volgen. **War Room Klimaat**

Ten tweede werd zowel in de gesprekken als de War Room klimaat geopperd dat 'groen leiderschap' een belangrijke voorwaarde is voor effectief klimaatbeleid. Ook kan dit een boost geven aan het lokale proces met de gemeenschap, ook in het geval dat er weinig ambitie is bij stakeholders. Dit vraagt van de gemeente politieke lef en zichtbaarheid. Ook stelt dit de gemeente voor de opdracht om haar partners te enthousiasmeren. Dit geldt natuurlijk ook voor de andere spelers: Vivare haar huurders, het verenigd bedrijfsleven haar leden en het onderwijs haar leerlingen. In de War Room klimaat werd gesteld dat je als gemeente met de stakeholders een 'Deltaplan klimaat' moet nastreven.

De ontwikkeling los maken van politieke discussie. Het oorspronkelijke deltaplan is er gekomen omdat men niet weer een watersnoodramp wou meemaken. Iedereen was overtuigd, er was geen discussie over nut of noodzaak. Wat is hiervoor nodig: sence of urgency. Te bereiken door communicatie en goed uitdragen van boodschap door bestuurders.

War Room Klimaat

Ten derde zijn er slimme financieringsconstructies die de gemeente nader kan verkennen. In de War Room klimaat werd het idee geopperd om geen of een beperkte lastenverlichting door te voeren voor inwoners en bedrijven maar om juist deze middelen in te zetten voor investeringen in duurzaamheid die ten goede komen aan het algemeen en maatschappelijk belang.

Ten vierde ligt de sleutel tot succes bij de bereidwilligheid van mensen en bedrijven om hun gedrag aan te passen en de juiste keuzes te maken. Kansen liggen er op dit gebied vooral door mensen meer kennis te laten maken met wat het thema klimaat en energie voor hen kan betekenen. Het daarbij ook van belang zijn om met het klimaatbeleid aan te sluiten bij wat er speelt bij deze partijen. De gemeente kan hierin ook een actieve rol vervullen door bijvoorbeeld deze mogelijkheden in de 'etalage' te zetten.

Tot slot verandert het speelveld van het klimaat- energie beleid. De samenleving verandert van een verzorgingsstaat naar een participatiesamenleving. Bedrijven en burgers kunnen daarom niet meer voor 'alles' naar de overheid kijken. De gemeente is voor een deel 'ontwapend' (minder financiële middelen). Veel gemeenten zijn nu bezig met deze verandering, richten zich meer op de samenleving, en zijn op zoek naar partners. Dit biedt juist nu belangrijke kansen voor bedrijven en burgers om partner te worden van gemeenten en om te werken aan gezamenlijke strategieën waarmee zowel de eigen doelen (bijvoorbeeld geld verdienen bedrijven) als de gemeentelijke klimaatdoelen worden gerealiseerd.

3. Conclusies en aanbevelingen

3.1 Conclusie

1. Het spel is nog niet gewonnen

De CO₂-uitstoot in de gemeente Rheden is in de periode 2010 -2013 met 7,4% gedaald. Deze daling is waarschijnlijk voornamelijk het gevolg van de financiële crisis zoals dit ook zichtbaar is bij gemeenten in de regio. Ook hebben projecten uit het uitvoeringsprogramma, bijvoorbeeld de verduurzaming bestaande woningvoorraad, zeker hieraan bijgedragen. De verduurzaming van de energievoorziening is met uitzondering van zonnestroom voor particulieren minder van de grond gekomen. Het aandeel duurzame energie is met 0,7% gestegen tot 4,6% in 2013 en is daarmee nagenoeg gelijk aan het landelijke gemiddelde (4,5%). Daarmee staat de gemeente nog voor een grote opgave om de klimaatdoelen te realiseren en het spel is daarmee nog (lang) niet gewonnen.

2. Het klimaatbeleid is nog in de beginfase

Het klimaatbeleid in Rheden zit nog in de beginfase met het klimaatplan uit 2011 als startpunt. Hiermee vormt dit plan de eerste integrale, strategische aanpak om de CO₂-uitstoot binnen de gemeente fors te verminderen. Echter, dit strijdplan kent nog een ad hoc karakter en een echte planmatige aanpak ontbreekt nog.

Bovendien zijn in de uitvoering de verwachtingen over de taken en rollen in het klimaatbeleid over en weer zijn niet altijd – meer - helder. Wie heeft welke rol? Stakeholders kijken ook vaak - uit gewoonte - naar de speler 'overheid'. Deze loste vroeger toch alles op. De samenleving moet afkicken van de verzorgingsstaat, nu de overheid aanstuurt op meer eigen verantwoordelijkheid onder de vlag van de participatiesamenleving. Daarbij worstelt de gemeente zelf ook nog met haar eigen rol in het klimaatbeleid. Dit zorgt ervoor dat de gemeente zich nog met volle kracht kan richten op het samenspel met de spelers in de samenleving.

Dit is wel nodig omdat veel partijen nog niet meedoen. En van de partijen die meedoen is er niet echt sprake van mede-eigenaarschap. Uit de gesprekken bleek bovendien dat de CO₂-neutrale doelstelling voor de meeste partijen niet inspirerend was en niet aansloot bij hun eigen leefwereld.

3. Versterking en verbreding lokaal klimaatbeleid nodig

Om de klimaatdoelen te halen is een versterking en verbreding van het klimaatbeleid nodig. Hierbij gaat het ondermeer om:

- ☐ Het versterken en effectiever maken van de rol van de gemeente. De gemeente moet daarbij concreet invulling geven aan de gemeente als netwerkorganisatie. Ook is het van belang om het klimaatthema beter in de organisatie te borgen;
- ☐ Het proces en de samenwerking met de gemeenschap te versterken door in te zetten op het betrekken van meer partijen bij het klimaatbeleid en bovendien ook ervoor te zorgen voor mede-eigenaarschap bij deze partijen voor de klimaatdoelen. Dit vanuit de basis die er nu ligt met een selecte groep stakeholders (die ook betrokken waren bij deze evaluatie).
- ☐ De versterking van de 'planning and control' systematiek binnen het klimaatbeleid door jaarlijks de voortgang (samen met de doelgroep) te bekijken en bij te sturen indien nodig. Hierdoor kun je beter inspelen op onzekerheden en eventuele veranderingen in het speelveld.

4. Inzetten en verzilveren kanskaarten

Ondanks het beperkte CO₂-resultaat zijn er op projectniveau een aantal leuke en inspirerende successen geboekt. Ook zie je dat het samenspel langzaam gestalte krijgt. Dit bleek ook uit het enthousiasme tijdens de War Room klimaat. Veel partijen zijn bezig met het klimaatthema en willen ook met de gemeente samenwerken om de klimaatdoelen te halen.

3.2 Aanbevelingen

Wij hebben de volgende aanbevelingen aan de gemeente Rheden:

1. Doorpakken vanuit de energie die zowel bleek uit de gevoerde gesprekken als de War Room klimaat. Wij adviseren de gemeente om de partijen die betrokken waren bij deze evaluatie ook te betrekken bij het opstellen van het nieuwe beleid. Maar het is niet nodig om voor een aantal concrete initiatieven (bijvoorbeeld LTO) te wachten op het nieuwe beleid om de samenwerkingsmogelijkheden te verkennen. Daarnaast is het van belang om ook de partijen te benaderen die nu niet of nog onvoldoende bij het klimaatbeleid betrokken zijn. Het gaat dan om ondermeer de industrie, het onderwijs (zoals Larenstein).
2. Opstellen van nieuw beleid met de focus op en of aandacht voor:
 - ☐ Co-creatie (samen en dus niet voor de doelgroep). Kortom zorgen voor mede-eigenaarschap op papier (vastgelegd in het plan) en in de uitvoering met een duidelijke focus
 - ☐ adaptief beleid, waarbij er vaker dan eens per 4 jaar wordt geëvalueerd/ gespeeld. Hierdoor kun je beter anticiperen op veranderingen in het speelveld. Een ludieke vorm hiervoor is het opstellen van het nieuwe beleidsplan als een compact beleidsspel. Hierdoor kan veel beter worden ingespeeld op veranderingen in de eigen organisatie en de samenleving. Ondermeer college en de gemeenteraad worden 'gedwongen' geregeld te kijken naar hoe het spel gespeeld wordt en of we al winnen? En worden de juiste kaarten ingezet? Moeten spelregels aangepast worden of zijn andere spelers nodig? Kortom, het hele speelveld wordt hiermee overzien en biedt mogelijkheden tot tussentijdse aanpassingen.
 - ☐ De vertaling van de lange termijn doelstelling naar enerzijds de korte termijn (bijvoorbeeld 2020) en anderzijds naar de leefwereld van de beleidsdoelgroepen en andere beleidsvelden. Dit verhoogt de kans dat meer partijen aanhaken bij het klimaatbeleid.
3. Het is belangrijk dat de politiek voorafgaand een heldere opdracht te formuleren voor het opstellen van het nieuwe beleid. Het gaat hierbij om de uitgangspunten voor dit proces en het nieuwe beleid (leidende principes, belang, eindproduct, verwachtingen rollen, etc.). Ook is het daarbij een belangrijk aandachtspunt hoe omgegaan dient te worden met het verder opknippen/ operationaliseren van de lange termijn doelstelling.
4. De gemeente moet zelf het goede voorbeeld geven. Dit betekent ook dat zij het klimaatbeleid beter intern moet borgen, zodat zij actiever haar rol kan nemen op het 'duurzame slagveld' buiten. Voor de gemeente betekent dit concreet:
 - ☐ Betere borging van het klimaatthema in andere beleidsvelden en afdelingen. Dit zorgt ervoor het klimaatthema breder gaat leven in de gemeentelijke organisatie,

- ❑ Opstellen en uitvoeren van een strategische aanpak voor de verduurzaming van het gemeentelijke organisatie en vastgoed opstellen. Deze aanpak en de uitvoering ervan moet ook worden belegd bij de hiervoor verantwoordelijke vastgoedafdeling.
- ❑ In aansluiting hierop moet de uitvoering van het klimaatbeleid niet geheel op de schouders liggen van de klimaatcoördinator. Daarmee moet voorkomen worden dat de effectiviteit en succes van het beleid te sterk afhankelijk is van haar actieve inzet. Zij moet meer coördineren en niet ook volledig verantwoordelijk zijn voor de uitvoering. De tijd van de klimaatcoördinator is juist ook nodig in de 'leefwereld' om het proces om partijen in de samenleving aan boord te krijgen vorm te geven en daarbij niet teveel opgeslokt worden door interne werkzaamheden.

Bijlage 1: lijst met geïnterviewden

Leefwereld

- ☐ Vera Visser (Woningcorporatie Vivare)
- ☐ Pieter Keeman (Woningcorporatie Vivare)
- ☐ Sarah Monkau (Ondernemingsvereniging Dels)
- ☐ Wilco Nieuwenhuizen (LTO-Noord, afdeling Rheden)
- ☐ Bart Lubbers (LTO-Noord, afdeling Rheden)
- ☐ Jan de Wit (Rijn en IJssel Energie Coöperatie)
- ☐ Bert Assië (Werkgroep Energie Rheden)
- ☐ Maarten de Keijzer (Outsmart)
- ☐ Teun Tieleman (actieve inwoner)
- ☐ Ton Witten (Stichting bedrijventerrein de Beemd)

Systeemwereld (gemeente Rheden)

- ☐ Dick Eskes (beleidsadviseur Ruimtelijke ordening)
- ☐ Joppe Tigges (beleidsadviseur Wonen)
- ☐ Martin Kloppenberg (teammanager Openbare ruimte)
- ☐ Christa ter Braak (teammanager Strategie en beleid)
- ☐ Hans Kettelerij (gemeentesecretaris)
- ☐ Marjolijn Huijskes (beleidsadviseur Maatschappelijke zaken)
- ☐ Anja Staffleu (communicatieadviseur)
- ☐ Tim Overbeek (beleidsadviseur Ruimtelijke ontwikkeling)
- ☐ Rob van Eldik (beleidsmedewerker Milieu, afval / circulaire economie)
- ☐ Frank Landman (directeur Ruimtelijk domein)
- ☐ Eddy Beekman (beleidsadviseur verkeer en vervoer)
- ☐ Ina Hooghordel (beleidsadviseur verkeer en vervoer)
- ☐ Marjolein Sanderma (beleidsadviseur Cultuurhistorie)
- ☐ René Jansen Venneboer (vastgoedbeheer)
- ☐ Nicole Olland (wethouder)
- ☐ Ronald Haverkamp (wethouder)

Bijlage 2: overzicht resultaten projecten uitvoeringsprogramma

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de bereikte resultaten per project.

Projecten uitvoerings-programma	Resultaat / stand van zaken	Bijzonderheden
1. Energiebesparing gemeentelijke gebouwen en maatschappelijk vastgoed (sportver., onderwijs, e.d.) Doel / resultaten: Het verbeteren van de energieprestatie van gemeentelijke gebouwen en maatschappelijk vastgoed door 3% energiebesparing per jaar, 10% opwekking en 100% inkoop van duurzame energie in 2020.	Voor de relevante gemeentelijke gebouwen (10 stuks) is in 2013 een energieonderzoek uitgevoerd waarin tevens de energielabeling is meegenomen. De energiemaatregelen met een terugverdientijd van minder dan de helft van de afschrijftermijn van de maatregelen zijn opgenomen in het meerjarenonderhoudsplan voor de gebouwen. Uitvoering van maatregelen vindt plaats vanaf 2015. De doelstelling van 3% besparing per jaar wordt daarmee gerealiseerd. Met behulp van 750 zonnepanelen wordt 4% van het totale gemeentelijke elektriciteitsverbruik zelf duurzaam opgewekt. Het gemeentelijk energieverbruik wordt (verder) vergoed door certificaten/GVO's. Er is gekozen voor Noorse waterkracht (de goedkoopste optie) en groengascertificaten.	Dit project is opgenomen omdat gemeente voorbeeldfunctie heeft. Interne rolverdeling blijkt soms lastig. Welke afdeling voert het project uit, wie neemt de regie, wie is verantwoordelijk voor het resultaat en wie beheert het budget? De meeste maatregelen worden pas vanaf 2015 geïmplementeerd, waardoor er geen resultaat in CO2-termen en energiebesparing is die meegenomen wordt in deze analyse.
2. Gebruik van led in openbare verlichting Doel / resultaten: - Energieprestatie van openbare verlichting verbetert met 20% per jaar; - Verkeersveiligheid en sociale veiligheid blijft minimaal gelijk of verbetert.	In 2012 zijn 3100 lichtmasten (50% van totaal aantal lichtmasten) vervangen door LED-verlichting. Het levert een besparing op van 70% op het energieverbruik, 95% op onderhoudskosten en 288.000 kg CO2-uitstoot. Tevens is een pilot gestart met dimbare LED-verlichting. Ook hebben verschillende sportverenigingen interesse getoond in LED voor verlichting van hun sportvelden, waarvan Tennisvereniging Beekhuizen inmiddels enkele tennisbanen verlicht met LED.	Succesvol project. Hiermee 1 van de koplopers in Nederland.
3. Aanpak particuliere woningvoorraad Doel / resultaten: - 10% van de particuliere woningeigenaren (1000 huishoudens) treft energiebesparende maatregelen; - Energieprestatie van particuliere woningen verbetert met 3% energiebesparing per jaar, wooncomfort stijgt en woonlasten stijgen niet. - Economische impuls voor het lokale bedrijfsleven.	<u>Woningisolatiesubsidie succes</u> In de periode 2012 - 2015 zijn circa 1400 woningen met gebruikmaking van de woningisolatiesubsidie energiezuiniger gemaakt. Dit levert een CO2 reductie op van circa 1.500.000 kg. Daarnaast gaat er een bedrag van circa 3 miljoen euro aan investeringen mee gemoeid. <u>Klimaatstraatfeesten</u> Elk jaar doen enkele straten mee aan het Klimaatstraatfeest. De gemeente faciliteert dit, indien gewenst. <u>Buurtten over Energie</u> In het kader van het project Buurtten over Energie is in de wijk Dieren Noord Oost een buurtinitiatief rond verduurzamen van woningen van de grond gekomen. <u>Energieloket</u> De gemeente heeft een energieservicepunt waar inwoners (gratis) terecht kunnen met vragen op gebied van energiebesparing, energieopwekking en subsidieregelingen. Dit servicepunt is ondergebracht bij de Rijn en IJssel Energie Coöperatie. Er wordt vooralsnog (te) weinig gebruik gemaakt van het servicepunt. Onbekendheid met de dienst is vermoedelijk de grootste belemmering. <u>Rhedense Energie Bouwers</u> Er is een samenwerkingsverband ontstaan van lokale bouw- en installatiebedrijven en gemeente. Partijen zetten zich samen in voor verduurzamen van woningen. Momenteel wordt een campagnevoorstel uitgewerkt en zijn er plannen voor een demowoning.	De subsidieregeling voor woningisolatie loopt heel goed in de gemeente Rheden. Reden: de regeling is regelmatig onder de aandacht gebracht en afhandeling van subsidieaanvragen gaat snel. De kwetsbaarheid van deze aanpak is echter de afhankelijkheid van de provincie voor financiering van de subsidieregeling. Het proces met de lokale bedrijven kende een moeizame start maar gaat nu lopen.
4. Prestatieafspraken woningcorporaties Doel / resultaten:	Ambities zijn vastgelegd in de woonvisie 2014-2018. Toekomstbestendig wonen (duurzaamheid en levensloopgeschiktheid) is daarin 1 van de speerpunten. Verder is in de woonvisie vastgelegd dat hierover met Vivare (nieuwe)	De prestatieafspraken uit 2011 zijn wellicht onvoldoende SMART geformuleerd.

- Ambities beleidsmatig vastleggen in woonvisie - Prestatieafspraken - Het verbeteren van de energetische kwaliteit van de bestaande sociale huurwoningvoorraad met 20% besparing op gasverbruik in 2018 en naar energielabel B in 2020.	prestatieafspraken worden gemaakt. De doelen zijn dus beleidsmatig vastgelegd in de hiervoor relevante beleidsdomeinen. Ook in 2011 zijn prestatieafspraken gemaakt met Vivare, o.a. op gebied van duurzaamheid en woonlasten. Vivare investeert in energiebesparende maatregelen in haar woningvoorraad (Vivare bezit zo'n 6000 woningen in de gemeente Rheden) en streeft er daarbij naar de woningen op het niveau van energielabel B te brengen, dan wel tenminste twee labelstappen te maken. Vivare-breed wordt € 45 miljoen geïnvesteerd. In de periode 2012-2015 heeft Vivare in de gemeente Rheden circa 365 woningen verbeterd, ofwel 6% van het bezit. Het is niet duidelijk of de woningen na de aanpassingen een B-label hebben. Vivare heeft 8 energieneutrale woningen gerealiseerd aan de Scherpenhofseweg in Rheden. Vivare heeft in nauwe samenwerking met de gemeente een project verduurzamen monumentale huurwoningen uitgevoerd. Ook met Sprengenland Wonen zijn prestatieafspraken gemaakt, met name over nieuw te bouwen woningen, aangezien de energieprestatie van de huidige voorraad al op orde is.	
5. Handhaving Activiteitenbesluit Doel / resultaat: Het verbeteren van de energie-efficiëntie van midden- en kleinbedrijf met 2% per jaar	Taak is ondergebracht bij ODRA (Omgevingsdienst Regio Arnhem) Het onderwerp energie is vast onderdeel tijdens de milieucontroles bij bedrijven. Bedrijven worden gewezen op besparingsmogelijkheden. Indien nodig wordt handhavend opgetreden. In 2012 hebben agrarische ondernemers een workshop energie gevolgd.	
6. Mobiliteitsmanagement Doel / resultaat: Het verminderen van CO₂ (en andere emissies) met 3% per jaar bij 5% van het wegverkeer door mobiliteitsmanagement	Toezichthouders van de gemeente maken sinds 2013 gebruik van (elektrische) dienstfietsen. In 2014 en 2015 heeft de campagne 'Fluitend naar je werk' gelopen waarbij een serie activiteiten is uitgevoerd die het fietsen laagdrempelig en aantrekkelijk maakt (fietsreparatieservice, e-bike experience, financiële vergoeding). In 2014 zijn 2 parkeerplaatsen tbv carpoolers aangelegd op het parkeerterrein voor medewerkers van de gemeente. Bedoeling is het carpoolen verder te stimuleren door vraag en aanbod te koppelen. Uit de klimaatmonitor blijkt dat in de periode 2010 -2012 de CO₂-uitstoot door het wegverkeer gemiddeld met 2,4% per jaar gedaald is.	Interne rolverdeling blijkt soms lastig. Welke afdeling voert het project uit, wie neemt de regie, wie is verantwoordelijk voor het resultaat?
7. Schoon vervoer Doel / resultaat: - In 2020 telt de gemeente 30 elektrische oplaadpunten voor auto's; - In 2014 telt de gemeente 1 groen gas vulstation en in 2020 2 groen gas vulstations; - Verbetering van de lokale luchtkwaliteit.	De gemeente rijdt met een substantieel aantal bedrijfsauto's op groen gas. Op de gemeentewerf in Dieren is hiervoor een groen gas vulpunt gerealiseerd. Het rijden op groen gas wordt meegenomen bij aanbestedingen rond inkoop van vervoersdiensten (bijv. leerlingenvervoer). In 2013 is het eerst elektrische oplaadpunt geplaatst. De laadinfrastructuur wordt vanaf 2015 verder uitgerold. Inmiddels (sept. '15) zijn 7 laadpalen gerealiseerd. In april 2014 heeft de commissie Duurzaam Ondernemen en Innovatie van de ondernemersvereniging DELS een ontbijtsessie duurzame mobiliteit voor ondernemers georganiseerd.	
8. Beleidskader bio-energie Doel / resultaat: 15% van het beschikbare biomassapotentieel in de gemeente wordt gebruikt voor bio-energie in 2020	Dit project is deels ingebed in project 9.	

9. Productie houtpellets op kasteel Middachten Doel / resultaat: 20% van het beschikbare houtpotentieel in de gemeente wordt gebruikt voor bio-energie in 2020	Voor dit project, met inmiddels de titel 'Duurzaam Energiebedrijf Gemeente Rheden', is een bijdrage van €60.000 toegekend vanuit het provinciale regioprogramma. Hiermee is o.a. een verkenning uitgevoerd naar de haalbaarheid van een duurzaam energiebedrijf. Draagvlak bij stakeholders, technisch-logistieke uitvoerbaarheid en verdienmodellen zijn onderzocht. Enkele partijen zien kansen en nemen in de loop van 2015 een beslissing over een investering in een biomassaketel. Op landgoed Larenstein heeft Atelier Velp/Studio 26 inmiddels een biomassa-installatie in gebruik. Daarna zullen ook afspraken worden gemaakt over eventuele samenwerking en het opzetten van een lokale keten. Uit klimaatmonitor blijkt dat het aandeel bio-energie (t.b.v. opwekking elektriciteit en/of warmte) met 0,7% van de duurzame energiemix nog laag is.	Langdurig project. Proces vergt nodige tijd. Blijft kansrijk.
10. Zonne-energie op gemeentelijke daken Doel / resultaten: 25% van dakoppervlakte gemeentelijke gebouwen wordt voor zonne-energie gebruikt in 2015	Zonne-energie is 1 van de speerpunten van het beleid en krijgt daarom veel aandacht. Om als gemeente zelf het goede voorbeeld te geven zijn in 2013 750 zonnepanelen geïnstalleerd op 3 gemeentelijke gebouwen. Hiermee wordt 35% van het geschikte gemeentelijke dakoppervlak benut voor opwekking van zonne-energie, zodat de doelstelling ruimschoots is gehaald Rondom zonne-energie zijn verschillende lokale initiatieven van inwoners en bedrijven ondersteund. De gemeente is derde geworden in de race om de titel Solar City 2014 vanwege haar inspanningen rond stimuleren en toepassen van zonne-energie. Denk aan: -inkoopacties ondernemersvereniging DELS en Werkgroep Energie Rheden. Heeft geleid tot plaatsing van ruim 1000 panelen. - aanschaf van zonnepanelen middels crowdfunding door Tennisvereniging Beekhuizen. -De Spelerij in Dieren heeft zelf een unieke installatie voor zonnepanelen ontworpen en gerealiseerd. - gemeente Rheden heeft in 2011, als één van de eerste gemeenten in Nederland, mogelijk gemaakt dat zonnepanelen onder voorwaarden geplaatst kunnen worden op monumenten.	Succesvol project. Gemeente in verschillende rollen: zelf het goede voorbeeld geven en verder vooral een stimulerende, verbindende en faciliterende rol vervullen. Belemmeringen wegnemen, financieringsconstructies opzetten (duurzaamheidsfonds), etc.
11. Zonne-energie op bedrijfspanden en agrarische stallen Doel / resultaten - 50% van beschikbaar dakoppervlakte op bedrijventerreinen wordt voor zonne-energie gebruikt in 2015; - Bedrijven zijn op de hoogte van de technische en financiële mogelijkheden	In 2012 zijn voorlichtingsbijeenkomsten gehouden over zonne-energie (zonnepanelen) voor scholen, bedrijven en de agrarische sector. De nauwe samenwerking met ondernemersvereniging DELS heeft ertoe geleid dat zij een collectieve inkoopactie voor zonnepanelen heeft opgezet voor haar leden en andere geïnteresseerden. Deze actie is later overgenomen door de Werkgroep Energie Rheden. Beoogd resultaat (50% van beschikbaar dakoppervlak benutten) is bij lange na niet gehaald. Voor grootverbruikers is investeren in zonne-energie niet interessant (te lange terugverdientijden). Het beschikbaar stellen van daken kent ook de nodige risico's.	Aanpassing van landelijk wetgeving is nodig om op dit vlak resultaat te boeken.
12. Participatie windpark Doel / resultaten: Onderzoeken mogelijkheden participatie regionaal windpark	In 2013 is een quickscan uitgevoerd naar de haalbaarheid van windenergie op bedrijventerrein De Beemd in Velp. Hieruit is gebleken dat er op voorhand geen mogelijkheden zijn voor realisatie van windturbines door de aanwezige bebouwing. Voor de aangrenzende uiterwaarden geldt dat het een ganzenfoeragegebied betreft waarin windturbines worden uitgesloten. De plannen voor windenergie van de gemeente Arnhem worden gevolgd. Wellicht is samenwerking op enig moment een mogelijkheid.	Als de gemeente CO₂-neutraal wil worden is toepassing windenergie onvermijdelijk.

13. Actieve regie op WKO Doel / resultaten: Door actieve regie wordt bij 75% van de grootschalige nieuwbouwlocaties en bedrijfspanden WKO toegepast.	Ruimtelijke ontwikkelingen worden gevolgd maar door het ontbreken van grootschalige nieuwbouwlocaties worden WKO-systemen niet toegepast.	
14. Ontwikkeling en uitvoering communicatieplan Doel / resultaten: Het informeren van partners en verschillende doelgroepen van gemeentelijk klimaatbeleid	Er is geen communicatiestrategie ontwikkeld. Wel is gerichte communicatie ingezet binnen de projecten (bijv. energiekrant om woningeigenaren te informeren over isolatie, eigen website voor regionale inkoopactie zonnepanelen, publicaties in vakbladen, persberichten). Ook is een logo ontwikkeld dat zoveel mogelijk is gebruikt bij uitingen over het klimaat- en energiebeleid en zijn sociale media (twitter) ingezet. In 2014 is een duurzaamheidscafé georganiseerd voor en door lokale duurzame initiatieven. Eveneens is een start gemaakt met een nieuwsbrief over duurzaamheid.	Hoewel de gemeente de nodige publiciteit heeft weten te generen rond concrete acties is er geen 'beweging' op gang gekomen.
15. Instellen investeringsfonds voor duurzame energie Doel / resultaten: Het aanzetten van bedrijven en/of burgers tot investeringen in duurzame energie.	In 2013 heeft de raad de kaders voor het duurzaamheidsfonds vastgesteld. Verenigingen en stichtingen kunnen aantrekkelijk geld lenen voor investeringen in duurzame maatregelen. Enkele verenigingen hebben interesse getoond in het fonds maar slechts 3 verenigingen maken er tot dusverre gebruik van. In 2015 is een voorlichtingsbijeenkomst georganiseerd over verduurzamen van sportclubs. Daarbij zijn energiescans aangeboden waaruit moet blijken welke maatregelen interessant zijn. Ook het fonds is opnieuw onder de aandacht gebracht.	Een belangrijke oorzaak voor het beperkte succes is waarschijnlijk de onbekendheid van de regeling.